

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

© В. П. Плавич, 2002

люванні відносин, що виникають, у процесі становлення ринкової економіки відіграють помітну роль.

А правове регулювання економічних відносин забезпечується участю у цьому процесі різних галузей права, з урахуванням змісту та предмета правового регулювання. Саме *предмет правового регулювання*, тобто *коло суспільних відносин*, які регулюються нормами окремих галузей права, визначають і вказують на специфіку засобів і прийомів правового регулювання економічних відносин, а зрештою, і на його особливості.

Тобто, особливості правового регулювання економічних відносин залежать від змісту певного виду економічних відносин, на які спрямований регулюючий вплив норм права. Так, наприклад, оренда нерухомого майна здійснюється на підставі договору оренди. В такому випадку сторони цієї угоди мають рівний правовий статус [2, ст. 416]. Разом з тим, варто вказати, що умови договору оренди, зокрема розмір плати за оренду, залежить від статусу майна. Так, Кабінетом Міністрів України встановлено методику розрахунку орендної плати за користування державним майном [3, ст. 57]. Отже, методика оцінки орендної плати здійснюється у централізованому порядку, який є обов'язковим при укладенні відповідного договору. Договірний характер мають також відносини здійснення інвестицій [4, 22]. І якщо в цьому процесі знаходять свій вираз елементи, зв'язки різних суспільних відносин, що за своїм змістом належать до економічних, то правове регулювання повинне враховувати і відображати особливості кожного різновиду відносин. В цьому виявляється одна з особливостей правового регулювання економічних відносин (до них можна віднести, зокрема, *майнові, господарські, податкові, фінансові, трудові* та інші суспільні відносини, що виникають в процесі розподілу матеріальних благ).

Отже, враховуючи зміст та сутність економічних відносин, можна зробити висновок, що *їх правове регулювання провадиться за участю норм різних галузей права*. Головним критерієм участі норм окремих галузей права в правовому регулюванні економічних відносин є їх *предмет*. Йдеться саме про предмет правового регулювання. Разом з тим, варто вказати, що характер і зміст правового регулювання економічних відносин виявляється через *метод*. Тому дослідження *методів правового регулювання* є необхідною умовою визначення особливостей правового регулювання економічних відносин. Економічні відносини регулюються різними галузями права, тому можна твердити, що головну роль у правовому регулюванні економічних відносин відіграють методи, що мають міжгалузевий характер.

У літературі юридичній дослідженню саме міжгалузевих методів правового регулювання приділяється певна увага. Багатогранність економічних відносин вказує на актуальність і важливість використання таких методів у правовому регулюванні економічних відносин. Визначальну роль у визначенні методів правового регулювання економічних відносин відіграють об'єктивні закони економіки. Свого часу Л. І. Загайнов [5, 232] відзначав, що головна роль держави по використанню права в якості регулятора господарського життя полягає в тому, щоб *втілювати вимоги, які містяться в правових нормах, в економічний процес* (підкр. В. П.) і забезпечити його розвиток в напрямку, що відповідатиме об'єктивним законам економіки. Висловлена ще за радянських часів, така думка є актуальною і на сучасному етапі. Адже саме об'єктивні закони економіки відбивають сутність виробничих відносин, які відіграють провідну роль у становленні ринкових економічних відносин. У той же час варто зауважити, що віддзеркалення економічних законів у правових нормах несе в собі певний суб'єктивний елемент, оскільки створює умови для розширення ініціативи господарюючих суб'єктів для прийняття рішень щодо здійснюваної ними господарської діяльності, а зрештою — для розвитку в Україні підприємництва, як одного з головних чинників форсування

ринкових перетворень у нашій державі. Варто нагадати, що згідно з статтею 1 Закону України “Про підприємництво” підприємництвом слід вважати безпосередню самостійну, систематичну, на власний ризик, діяльність (по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг для отримання прибутку), яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб’єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством [6,169]. Здійснення і практичне застосування вказаного методу забезпечує реалізацію принципу свободи підприємницької діяльності. Як відомо, про цей принцип йдеться в статті 3 Закону України “Про підприємництво”, згідно з якою підприємці мають право без обмежень приймати рішення і здійснювати самостійно будь-яку діяльність, що не суперечить чинному законодавству.

Варто також відзначити, що за допомогою загальнодозвільних методів реалізуються головні принципи розвитку підприємництва в Україні. Законодавець, зокрема, до таких принципів відносить: 1) вільний вибір видів діяльності; 2) залучення на добровільних засадах до здійснення підприємницької діяльності майна та коштів юридичних осіб і громадян; 3) самостійне формування програми діяльності та вибір постачальників і споживачів вироблюваної продукції; 4) встановлення цін відповідно до законодавства; 5) вільний найм працівників; 6) залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, природних та інших видів ресурсів, використання яких не заборонене або не обмежене законодавством; 7) вільне розпорядження прибутком, що залишається після внесення платежів, установлених законодавством; 8) самостійне здійснення підприємцем — юридичною особою — зовнішньоекономічної діяльності; 9) використання будь-яким підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд. Крім того, загальнодозвільні методи знаходять свою практичну реалізацію в статті 6 Закону України “Про підприємництво”, згідно з якою підприємництво в Україні здійснюється в будь-яких організаційних формах, визначених законами України, на вибір підприємця.

Однак, використання лише цього методу не вирішить усіх питань, що виникають в процесі ринкових перетворень в економічній сфері, бо на сучасному етапі для правового регулювання економічних відносин помітне надмірне використання дозвільного методу. Як відомо, цей метод полягає в наданні суб’єктам економічних відносин можливості діяти лише певним чином, тобто в межах, які визначені законом.

Становлення соціально спрямованої ринкової економіки вимагає, як вже зазначалось, використання й інших методів правового регулювання. Законодавець, наприклад, закріплюючи певні правила поведінки за господарюючими суб’єктами, в окремих сферах забезпечує реалізацію дозвільних методів, які реалізуються через “принцип дозволено те, що передбачено законом”. Безперечно, його застосування має певні переваги, оскільки дозволяє державі здійснювати контроль за всіма сегментами економіки. Так, практичний вияв доцільності застосування певних обмежень в окремих сферах економічної діяльності, а зрештою і встановлення належного контролю за господарюючими суб’єктами, які її проводять, створив необхідність визначення законодавчих обмежень у здійсненні підприємницької діяльності. Згідно з статтею 4 Закону України “Про підприємництво”, діяльність, пов’язану з виготовленням і реалізацією військової зброї та боєприпасів до неї, охороною окремих особливо важливих об’єктів права державної власності (перелік яких визначається у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку), а також діяльність, пов’язану з проведенням криміналістичних, судово-медичних, судово-психіатричних експертиз та розробленням, випробуванням, виробництвом та експлуатацією ракет-носіїв, (у тому числі з їх космічними запусками із будь-якою метою) може здійснюватися тільки державними підприємствами та організаціями, а проведення ломбардних операцій — також і певними товариствами.

Діяльність, пов'язана з технічним обслуговуванням та експлуатацією первинних мереж (крім місцевих мереж) та супутникових систем телефонного зв'язку в мережах зв'язку загального користування (крім супутникових систем телефонного зв'язку в мережах загального користування, які мають наземну станцію спряження на території України та створюються або розгортаються за допомогою національних ракет-носіїв або національних космічних апаратів), виплатою та доставкою пенсій, грошової допомоги малозабезпеченим громадянам, здійснюється виключно державними підприємствами і об'єднаннями зв'язку.

Таким чином, найбільш прийнятні сфери застосування такого методу ті, на які держава справляє значний вплив. Це стосується передусім об'єктів державної власності, якими керують уповноважені органами держави, а також ті, які забезпечують функціонування держави (наприклад, транспорт, енергетика, зв'язок тощо) або ж в контролі держави щодо певних відносин. Це стосується відносин, пов'язаних і з застосуванням радіоактивних відходів, пестицидів чи агрохімікатів, де головне місце посідає проблема безпеки їх використання [7, ст. 91; 8, ст. 198].

Але дозвільні методи знаходять свій прояв і у визначенні *меж впливу держави* на поведінку учасників економічних відносин; слід також мати на увазі, що застосування дозвільних методів неминуче веде до *збільшення кількості нормативно-правових актів*, особливо підзаконних, регулюючих господарську діяльність, що в окремих випадках є не виправданим. Головний недолік застосування виключно дозвільних методів не завжди відповідає ринковим принципам, оскільки звужує ініціативу, обмежує можливість учасників економічних відносин вибирати модель своєї поведінки. У свій час застосування виключно дозвільних методів призвело до значних негативних психологічних недоліків. Так, відомо, що постійна орієнтація в своїй діяльності на правові норми актів державних органів на поведінку, відповідну до вписаних у нормативно-правових актах правил (що характерно для командно-планового режиму функціонування економіки), призвела до пасивності в тих випадках, коли необхідно було б виявити ініціативу, творчий пошук, приймати рішення з урахуванням місцевих умов для досягнення максимального господарського результату й економічного ефекту. В таких умовах недоліки нормативного регулювання ставали підставою для звільнення господарюючих суб'єктів від відповідальності за низькі результати роботи. Як бачимо, переваги і недоліки дозвільного методу цілком очевидні.

На сучасному етапі є потреба в переорієнтації методів правового регулювання, з урахуванням способів впливу правових норм, на поведінку суб'єктів права. Адже на відміну від планово-адміністративного режиму функціонування господарюючих суб'єктів, коли вони були фактично пасивним елементом економічних відносин, ринкові перетворення зумовлюють і націлюють господарюючі суб'єкти на позиції головної рушійної сили економічного розвитку.

Отже, переорієнтація і надання певних переваг загальнодозвільним методам, з огляду на зазначене, цілком очевидні. Проте, безумовно, розширення сфери використання таких методів не вирішує всіх завдань щодо створення в Україні соціально орієнтованої ринкової економіки. Переорієнтація на загальнодозвільні методи правового регулювання економічних відносин потребує, в свою чергу, уточнення, а в окремих випадках і зміни *співвідношення централізованих і децентралізованих методів* регулювання таких відносин. Йдеться саме про те, щоб забезпечити *розумну міру* централізації і децентралізації в економічних відносинах. Тому розширення сфери децентралізованого регулювання економічних відносин не означає відмови від централізованого регулювання економічних процесів. Більше того, на сучасному етапі економічного розвитку увага до централізованого регулювання має бути сконцентрована на забезпеченні реалізації прав та свобод людини [9, 8-10], на забезпеченні соціальної спрямованості економічного розвитку держави.

Регулююча функція держави у створенні нормальних економічних відносин

визначена в статті 15 Закону України “Про підприємництво” де передбачено, що органи державного управління будують свої відносини з підприємцями, використовуючи податкову та фінансово-кредитну політику. Захист права інтелектуальної власності встановлює у статті 44 Закон України “Про авторське право і суміжні права”, там названо і відповідні економічні санкції щодо порушників [10, 62].

Саме в цій сфері необхідно посилити роль децентралізованих методів правового регулювання. Відомо, що лише за допомогою застосування достатньо жорстоких методів можна врахувати особливості виробничого процесу підприємств, умови, в яких вони працюють, створити додаткові заходи заохочення найманих працівників через систему преміювання, покращання соціально-економічних умов проживання тощо. Як відомо, практика централізованого регулювання питань щодо стимулювання ролі господарюючих суб’єктів та найманих працівників за радянських часів не дала позитивних результатів. Свого часу Р. З. Лівшиць звертав увагу на те, що в радянські часи керівні органи “определяют не только те суммы, которые могут быть истрачены предприятием на оплату труда, но и то, каким работникам, в каких пределах и на каких основаниях могут быть выплачены те или иные суммы” [11, 51]. Варто зауважити, що зміщення акцентів у бік децентралізації у правовому регулюванні економічних відносин було започатковано ще в 80-ті роки минулого століття [12, ст. 109; ст. 115]. Рішеннями Ради Міністрів СРСР було значно розширено права підприємств у плануванні, використанні фондів розвитку виробництва, в розвитку науки і техніки, в розпорядженні коштами матеріального заохочення і кредитування; Практичне втілення цих постанов дало позитивний результат [13, 5].

Сучасний етап ринковий перетворень в економічній сфері вказує на необхідність згадати і використати цей позитивний досвід. І дійсно, Верховною Радою України було прийнято низку базових законів, спрямованих на розширення прав суб’єктів економічних відносин.

До найбільш важливих можна віднести Закони України: “Про власність” [14, ст. 249], “Про підприємства в Україні” [15, ст. 272], “Про банки і банківську діяльність” [16, ст. 281], “Про цінні папери та фондову біржу” [17, ст. 508] тощо, які заклали правові основи для практичної реалізації загальнодозвільних методів. Уже саме визначення поняття підприємства у статті 1 Закону України “Про підприємства в Україні”, самостійного, господарюючого статутного суб’єкта, який має права юридичної особи та здійснює виробничу, науково-дослідницьку і комерційну діяльність для одержання відповідного прибутку (доходу), дозволяє зробити висновок, що законодавець забезпечує підприємство певною економічною та господарською самостійністю у прийнятті рішень щодо своєї діяльності. Такий підхід логічно розвинений у пункті 2 статті 1 Закону України “Про підприємства в Україні”, згідно з яким підприємство здійснює будь-які види господарської діяльності, якщо вони не заборонені законодавством України і відповідають цілям, передбаченим статутом підприємства. У середині 90-их років академік В. В. Лаптев, вказував, що традиції господарського законодавства періоду планової економіки не можуть бути використані в сучасних умовах і повинні бути *докорінно переглянуті* (підкр. — В. П.) [18, 4], в бік розширення прав. Ширші можливості підприємства самостійно регулювати економічний розвиток, господарську діяльність, визначати мету та предмет своєї діяльності ґрунтується статтею 9 Закону України “Про підприємства в Україні” [15, ст. 272]. У цій статті передбачено: 1) статутом підприємства регулюються питання про назву підприємства, його місцезнаходження, предмет і цілі діяльності, 2) визначаються його органи управління, порядок їх формування; 3) компетенція та повноваження трудового колективу і його виборних органів; 4) порядок утворення майна підприємства; 5) умови реорганізації та припинення діяльності підприємства. До статуту можуть включатися положення, пов’язані з особливостями діяльності підприємства: 1) про трудові відносини, що

виникають на підставі членства; 2) про повноваження; 3) про порядок створення та структуру ради підприємства; 4) про знаки для товарів і послуг і т. ін. Закон України “Про господарські товариства” окреслив нові перспективи, організаційно-правові форми здійснення економічних відносин учасниками господарської діяльності [19, ст. 682]. Варто нагадати, що правова особливість господарських товариств передбачає підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об’єднання їх майна та підприємницької діяльності *для одержання прибутку*. До господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства, які є юридичними особами. Конструкція правосуб’єктності господарських товариств побудована за принципом загальнодозвільного методу, і полягає в тому, що товариства можуть займатися будь-якою підприємницькою діяльністю, яка не суперечить законодавству України. Органічно доповнюють розглянуті методи правового регулювання дозвільні методи, характерні для регулювання відносин працевлаштування іноземців на території України. Як відомо, однією з умов використання їх праці в Україні є наявність відповідного дозволу [20, 55].

На сучасному етапі формування ринкових економічних відносин *іде цікавий і важливий процес удосконалення* правового регулювання статусу учасників, на що звернено пильну увагу в юридичній літературі [21, 58]. Проте в процесі удосконалення нормативно-правового регулювання економічних відносин безперечно слід *законодавчо закріпити компетенцію органів державної виконавчої влади* по регулюванню економічних відносин і прийняттю рішень у сфері економіки, щодо контролю за чинністю таких рішень. Це стосується і статусу Кабінету Міністрів України та інших центральних органів державної виконавчої влади.

Сьогодення вимагає прийняття Законів України “Про Кабінет Міністрів України” та Закону України “Про міністерства й інші центральні органи державної виконавчої влади”. У першу чергу цього вимагає необхідність визначення як статусу відповідних органів, їх компетенції, і особливо важливо, статусу ухвалених правових актів. Як правило, на практиці значна частина нормативно-правових актів, ухвалених органами державної виконавчої влади повною мірою не відповідають вимогам та нормам Конституції і законів України. Цю складну проблему можна вирішити прийняттям Закону України “Про нормативно-правові акти”, де доцільно передбачити якраз питання про статус нормативно-правових актів, які ухвалюються органами державної виконавчої влади, їх юридичну силу, правовий статус, правові наслідки їх невідповідності законам України та міжнародним чинним договорам на території України. *Оновлення системи актів законодавства* України є важливим і необхідним напрямом удосконалення правового регулювання економічних відносин. Як справедливо відзначається в літературі, прийняття Конституції України започаткувало новий етап реформування законодавства [22], головною метою якого є його удосконалення.

Важливе місце в правовому регулюванні економічних відносин на сучасному етапі ринкових перетворень в економічній сфері посідають *методи правового регулювання економічних відносин*, які об’єднує критерій “способу впливу на поведінку учасників права та правовідносин”. Практична реалізація його елементів досить яскраво виражена в нормах права. *Поєднання методів зобов’язання, заборон* можна знайти в більшості нормативно-правових актів. Так, у статті 14 Закону України “Про господарські товариства”, передбачено, що у товаристві створюється резервний (страховий) фонд у розмірі, встановленому установчими документами, але не менше 25 відсотків статутного фонду, а також інші фонди, передбачені законодавством України або установчими документами товариства. Розмір щорічних відрахувань до резервного (страхового) фонду передбачається установчими документами, але вони не можуть бути меншими за 5

відсотків суми чистого прибутку. Отже, норма, що передбачена у статті 14 Закону України “Про господарські товариства” зобов’язує учасників товариства створювати резервний (страховий) фонд. Стаття 25 цього Закону, яка визначає різновиди акціонерних товариств, містить норму, в якій передбачено, що до акціонерних товариств належать: відкрите акціонерне товариство, акції якого *можуть розповсюджуватися* шляхом відкритої підписки та купівлі-продажу на біржах; закрите акціонерне товариство, акції якого розподіляються між засновниками і *не можуть розповсюджуватися* шляхом підписки, купуватися та продаватися на біржі. Отже, законодавець, використовуючи метод заборон не допускає поширення акцій закритих акціонерних товариств.

Подібні підходи мають використовуватися і у правовому регулюванні процесу приватизації. У 1992 році Верховною Радою України було ухвалено чотири законодавчі акти про здійснення приватизації державного майна. Серед них центральне місце посідає Закон України від 4 березня 1992 р. “Про приватизацію державного майна” [23].

Цей Закон визначив об’єкти та суб’єкти, що можуть брати участь у приватизації, порядок та способи приватизації, фінансові та соціальні відносини при здійсненні приватизації, порядок укладання договору купівлі-продажу об’єктів державної власності, а також відповідальність за порушення вимог законодавства України про приватизацію. Однак закріплені у зазначеному Законі гарантії виконання фінансових, інвестиційних зобов’язань нового власника щодо підвищення ефективності діяльності переданого йому у власність майна (див. ст. 27 Закону України “Про приватизацію державного майна”) до певної міри *залишаються декларативними*. На це, зокрема вказують дослідження ефективності діяльності підприємств базових галузей промисловості Донецької області. Так, частка низькоефективних підприємств після приватизації 1996 року зросла в 1,5 рази, а після приватизації 1998 року досягла 73,9 відсотків (для порівняння зазначимо, що питома вага низькоефективних державних підприємств у 1998 році становила 49,6 відсотка). Крім того, звертає на себе увагу також і факт, що більше половини підприємств, діяльність яких до приватизації 1998 р. відзначалась високою ефективністю, після приватизації перетворилась на низькоефективні [24, 35]. Така тенденція засвідчує потребу в удосконаленні правового забезпечення приватизаційних процесів, зокрема, видається необхідним посилити гарантії громадян-акціонерів акціонерних товариств, що створюються на базі підприємств державної форми власності, застосування реприватизації державного майна.

Ще один приклад. Норми антимонопольного законодавства теж, головним чином мають і *зобов’язуючий і заборонний* характер, тобто визначають, які дії мають і які не мають проводити господарюючі суб’єкти на ринку України з тим, щоб не допустити порушень умов добросовісної конкуренції.

Практика правового регулювання економічних відносин засвідчує, що потенційні можливості і особливості зазначених вище методів правового регулювання використовуються не повною мірою. Їх застосування здійснюється без *урахування особливостей відносин*, що регламентуються за допомогою тих чи інших методів, без *особливостей юридичного інструментарію і правових норм* тієї чи іншої галузі права, за допомогою яких здійснюється регулювання економічних відносин.

Проаналізуємо це явище. Така позиція на перший погляд начебто суперечить ролі способів правового впливу в механізмі правового регулювання, яке виявляється через певне співвідношення дозволу, заборонів, уповноважень, але також і стимулює до певної поведінки, стримує від певних дій.

На сучасному етапі ринкових перетворень в Україні є нагальна необхідність переорієнтації методів правового регулювання економічних відносин на урахування *способів впливу* норм права на їх учасників. Безумовно, своє місце у забезпе-

ченні правового регулювання економічних відносин мають відіграти *методи заборон і зобов'язань*. Використання цих методів є необхідним у випадках, коли йдеться про притягнення господарюючих суб'єктів до юридичної відповідальності за вчинення правопорушень. Досить принципового значення набуває проблема відповідності чинних правових приписів, в яких реалізуються методи правового регулювання соціально орієнтованої ринкової економіки.

Значного посилення, з точки зору розширення сфери застосування, потребують методи рекомендацій та заохочень. В цьому контексті варто говорити про необхідність *стимулювання позитивної поведінки* господарюючих суб'єктів, надання їм пільгових кредитів, субсидій тощо.

Поєднання норм різних галузей права в правовому забезпеченні економічних відносин може сприяти найбільш повному вияву ефективності кожній з них. В юридичній літературі пропагується думка, що ефективності норм може сприяти *мотиваційна сила норм окремих галузей права* (підкр. — В. П.) [25, 15]. Співвідношення різних методів правового регулювання економічних відносин виявляється через використання, на думку І. Бондаренка, обов'язкових приписів, автономних рішень (метод узгодження) та рекомендацій [26, 34].

В умовах формування ринкових економічних відносин межі застосування таких методів є надзвичайно актуальним питанням. Перш за все це обумовлено формуванням в Україні *багатоукладної економіки*, заснованої на різних формах власності (що виключає можливість регулювання економічних процесів тільки за допомогою імперативних обов'язкових приписів). Як відомо, такий метод був характерний для планово-адміністративної економіки радянських часів. З переходом до ринкової економіки і розвитком підприємництва зростає значення *методу автономних рішень*, коли учасники економічних відносин *самостійно* вирішують питання щодо своєї діяльності.

Отже, йдеться про *диспозитивний метод* регулювання економічних відносин, який характерний методу цивільного права. Використовуючи його, сторони (учасники економічних відносин) *за власним розсудом* встановлюють свої права та беруть на себе певні зобов'язання. З іншого боку, використання методу імперативних приписів (характерних для адміністративного права) є необхідним у податкових правовідносинах, де припис податкових органів є *обов'язковим* для платників податків, а права і обов'язки сторін цих правовідносин чітко регламентовані нормами закону.

Підсумуємо. 1. **Особливістю правового регулювання економічних відносин є використання різних юридичних засобів. І саме відшукування оптимального варіанту співвідношення різних методів правового регулювання економічних відносин є необхідною умовою становлення соціально орієнтованої ринкової економіки.**

2. Цілком очевидно: *врахування змін, що відбуваються в економічній сфері, зрушення в правовій регламентації економічних відносин* безумовно мають вплинути на зміни і в галузях права.

3. На сучасному етапі *певної переоцінки* потребує обсяг суспільних відносин, які регламентуються нормами адміністративного права, за допомогою імперативних приписів в бік правового регулювання тих галузей права, для яких відносини між суб'єктами права характеризуються як відносини рівності та координації. Саме це може забезпечити процес удосконалення правового регулювання ринкових економічних відносин.

4. Розвиток в Україні підприємництва, як однієї з важливих моделей економічного розвитку створює підґрунтя для посилення ролі і місця *договору* в регулюванні ринкових економічних відносин. Варто згадати, що роль і місце договірної форми регламентації відносин сучасної економіки обумовлені історичною природою цього правового явища.

Розширення сфери використання *диспозитивних методів* у правовому регу-

люванні економічних відносин можна дослідити на прикладі договору. Адже свого часу договори були основною правовою формою, в якій здійснювався надзвичайно великий товарообіг і забезпечувалось господарське життя в Стародавньому Римі. Саме римляни створили досить розгорнуту систему договорів, яка забезпечувала надійну правову основу для ділових відносин [27, 198].

В умовах ринкових перетворень увага до договору як правового інструменту регулювання економічних відносин є цілком очевидною.

На сучасному етапі договірна форма створює якісно нові можливості суб'єктам господарювання, які самостійно планують свою діяльність і визначають напрями її розвитку, в повній мірі задовольняючи їх інтереси.

Література

1. Селіванов В., Діденко Н. *Правова природа регулювання суспільних відносин* // *Право України*. — 2000. — №10. — С. 14
2. Див. Про оренду державного і комунального майна. — Закон України від 10 квітня 1992. — №. — 2269-XII. — *Відомості Верховної Ради України*-1992. — №30.
3. Див. Збірник Постанов Уряду України. — 1996. — №2.
4. О. Святоцький, Т. Захарченко, І. Борисенко. *Окремі питання правового регулювання іноземних інвестицій* // *Право України*. — 1997. — №3. — С. 22
5. Загайнов Л. И. *Социалистическое государство и законы экономики*. — М. — 1975. — 318с.
6. Про підприємництво. — Закон України від 07 лютого 1991р. №698-XII. — *Відомості Верховної Ради України*. — 1991. — №14.
7. Про поводження з радіоактивними відходами. — Закон України від 30 червня 1995. — *Відомості Верховної Ради України*. — 1996. — №14.
8. Про пестициди і агрохімікати. — Закон України від 02 березня 1995. — *Відомості Верховної Ради України*. — 1995. — №27.
9. Синюкова Т. В. — *Юридические гарантии реализации прав и обязанностей советских граждан (Вопросы теории)*. — Автореф. диссер. канд. юрид. наук. — Свердловск. — 1986. — 22с.
10. Бачун О., Черкашин В. — *Захист права інтелектуальної власності*. — *Право України*. — 1997. — №1. — С. 62-63.
11. Лившиц Р. З. *Совершенствование хозяйственного механизма и вопросы трудового права* // *Советское государство и право*. — 1981. — №10. — С. 51
12. СП СССР. — 1983. — №20. — Ст. 109; СП СССР. — 1983. — №23. — Ст. 115
13. Недашковский Д. *Новый этап совершенствования хозяйственного механизма* // *Экономика Советской Украины*. — 1985. — №11. — С. 5-8.
14. Про власність. — Закон України від 07 лютого 1991р. №697-XII. — *Відомості Верховної Ради України*. — 1991. — №20.
15. Про підприємства в Україні. — Закон України від 27 березня 1991р. №887- XII. — *Відомості Верховної Ради України*. — 1991. — №24.
16. Про банки і банківську діяльність. — Закон України від 20 березня 1991р. №872-XII. — *Відомості Верховної Ради України*. — 1991. — №25.
17. Про цінні папери і фондову біржу. — Закон України від 18 червня 1991р. №1201-XII. — *Відомості Верховної Ради України*. — 1991. — №38.
18. Лаптев В. В. *Проблемы совершенствования предпринимательского законодательства* // *Правовое регулирование предпринимательской деятельности*. — М. — 1995. — С. 4-5.
19. Про господарські товариства. — Закон України від 19 вересня 1991 року №. 1576-XII. — *Відомості Верховної Ради України*. — 1991. — №49.
20. Заржицький О., Сидоренко О., Башмаков В. *Правове регулювання працевлаштування іноземних громадян в Україні* // *Право України*. — 1997. — №2. — С. 55-57

21. Феденяк Г., Феденяк Л. Відшкодування шкоди працівникові за нормами міжнародних угод України // *Право України*. — 1997. — №3. — С. 58-59.
22. Бойко В. Нова Конституція і судова влада // *Право України*. — 1997. — С. 16-17.
23. Про приватизацію майна державних підприємств. — Закон України від 04 березня 1992 року №2163-XII. — *Відомості Верховної Ради України*-1992. — №24.
24. Бондик В. Трансформація власності в процесі банкрутства // *Право України*. — 2001. — №7. — С. — 35.
25. Кудрявцев В. Н. *Правовое поведение: норма и патология*. — М. — 1982. — 287с.
26. Бондаренко І. Формування господарських відносин: деякі правові питання // *Право України*. — 2000. — №4. — С. 34-35.
27. Підпригора О. А. *Основы римского частного права*. — К. — 1997. — 336 с.

В. П. Плавич

Одесский национальный университет,
кафедра общеправовых дисциплин и международного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РЫНОЧНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется место и роль отдельных отраслей права в правовом регулировании рыночных экономических отношений. Обращается внимание на необходимость выявления оптимального соотношения этих норм и методов правового регулирования, с помощью которых реализуется развитие предпринимательства в Украине.

Ключевые слова: особенности правового регулирования, рыночные экономические отношения, нормы отраслей права, межотраслевые методы.